

GLAS

SLOVENSKE
KULTURNE
AKCIJE

Mesečno poročilo. Izda-
ja tajništvo, Granade-
ros 61, Buenos Aires
LETO I. ŠTEV. 4, 1954

POSEBNA IZDAJA

IVAN MEŠTROVIĆ

RAZSTAVA KIPOV IN RISB

NEDELJA, 27. JUNIJA 1954 Z ZAČETKOM OB 11.

Dvorana Dekleva, Jorge Newbery in Córdoba

Meštrovićeve razstave v prestolicah širnega sveta so bile vedno dogodki. Ko je štiriindvajsetletni kipar razstavil prvič v Parizu v jesenskem salonu, je dobil takoj povabilo tedanjega največjega mojstra skulpture, Rodina, naj ga obišče in že ta prvi obisk — prej enkrat sta se sešla, pa Rodin Meštrovića še ni poznal po delih — je rodil Rodinovo priznanje, da je mladi Hrvat tudi po mišljenju pravi umetnik. Ko je potem razstavljajal leta 1910 na Dunaju, je umet-

MEDNARODNI GLASOVI O MEŠTROVIĆU

Ameriška revija „The Sign“ je januarja 1953 objavila članek prof. Cevasca o Meštroviću. V njem pravi:

„Geniji se ohranajo dolgo časa v spominu ljudi, tirani pa hitro izginjajo v pozabo. Med tem ko bodo imena tiranov navajali z velikimi nedoločeni besedami kot simbole preteklega strahu in trepetu, pa bodo ime in dela Ivana Meštrovića navajali kot ime velikega katolika, velikega Hrvata in velikega kiparja in to ime bo vedno spoštovano in slavljen.“

„Hrvatska Revija“ piše v svoji septembski številki 1953 o Meštroviću takole: Stepinac in Meštrović predstavljata sedanjost Hrvatsko. Oba sta njen ponos in obramba pred svetovno civilizacijo. Stepinčevo mučeništvo in Meštrovićevo genijalna umetnost vključujeta v sebi neizčrpljive vire naše domovine. Oba predstavljata njeno luč in upanje, razlog tistega, zaradi česar se danes hrvatski kmetje bojujejo proti brezbožnemu komunizmu.“

SMISEL MEŠTROVIĆEVE FILOZOFIJE

Hrvatski slikar Jozo Kljaković, prav tako umetnik vclikega mednarodnega slovesa, je v svojem članku o Meštroviću tako označil Meštrovićevo filozofijo: „Ne bodo zmagali tisti, ki pravičnikom glave sekajo, ampak bo zmaga duh pravičnikov, ki so jim glave odsekali.“ To veliko resnico je v svojih

nostni zgodovinar Strzysgovsky vključil 27-letnega Dalmatince že v študij umetnostnih znanstvenikov. Če pomislimo na izrek Maier-Graefaja o usodi drugih veličin moderne umetnosti, „da jim ob smrti niti petelin ni zapel v slovo in so jih šele po smrti izkopali,“ potem je ta zgodnja Meštrovićevo slava nekaj izrednega. Tembolj, ker je šlo za mladeniča, ki je prišel ubog iz dalmatinskega Krasa v svet, brez kiparske tradicije svojega naroda, brez vsakih priporočil in protekcij v umetniških salonih zapada. Če primerjamo poznejša mojstrova dela z onimi iz tistega časa, čutimo v teh zgodnjih stvaritvah vendar šele pripravo na bodočo nenadkriljivost. Meštrovića potem ni nihče več presegel in svet še čaka kiparja, ki ga bo dosegel. Poznanje Meštrovića je dolžnost vsakega človeka, ki hoče živeti v sedanjem kulturnem svetu.

Hrvaški kipar se je uveljavil prav tako v vedno naprednem Parizu, kot v konservativnem Londonu in še neuravnoteženem New Yorku ali kritični Pragi. Če je doživel doma nekaj tistega „nemo propheta in patria“, danes vendar že lahko ugotovimo, da so bili dvomljivci o Meštrovićevo veličini res samo majhni ljudje (Moša Pijade, županić itd.). Merili so njegovo umetnost z neumetniškimi merili, nadlegovali so ga z vprašanji iz vseh mogočih področij in Meštrović jim je odgovarjal, ker je bil po svoje vendar povsod doma. In če jim kak takšen odgovor ni ugajal, so padli ne po njem, ampak po njegovem delu. V večini slučajev se je potem izkazalo, da je imel ta izredni mož prav, tudi če ni govoril z dletom v kamen.

Kot je Meštrović kot umetnik stalno rasel, tako je bil enako dinamično prožen v svojih pisanih mislih. In takšen je še zdaj.

Meštrovićev odnos do Slovencev je poglavje zase. Umetnik, ki je osvojil ves svet, je vendar našel za sosednji narod vedno dovolj časa, da mu je izkazoval svojo dejansko ljubezen. In je Slovence tudi zaposlil, saj se lahko ponašamo, da naša literatura o njem ni med slabšimi. Dejanje te ljubezni je tudi razstava, ki jo priredi v nedeljo 27. t. m. v Buenos Airesu Slovenska kulturna akcija.

Na drugem mestu že je bilo opozorjeno na izreden značaj te razstave, ki bo pokazala umetnine, ustvarjene za svojega otroka. Toda pomen razstave je še v nečem drugem. Večina umetnin nosi letnico 1946. Prav iz te dobe pa Meštrovića Slovenci prav malo poznamo. Tudi umetnostno bolj razgledanim med nami, tistim, ki so se stalno oplajali nad mojstrovo vedno novo produkcijo, so se z okupacijo slovenskih dežel in Dalmacije zaprle zavese Meštrovićeve delavnice in te so ostale — morda po naši nerodnosti — zaprte tudi v dobi begunstva in še naprej. Slovenska prireditelji Meštrovićeve razstave v Buenos Airesu odkriva torej zavese vsaj njegove prve poprevratne delavnosti. Upamo na srečnejše čase, ki nam bodo odkrili zavese še bolj nastežaj, do današnjih dni.

Mojster Ivan Meštrović je zdaj v enaindesemdesetem letu svojega življenja. Lepo število let ima za seboj, toda vendar se vidi skoraj neverjetno, kako je mogel en sam človek, najsi v petinpetdesetih letih, odkar ga je Helmer sprejel na dunajsko akademijo, ustvariti to nepregledno galerijo najčistejših umetnin. Če pravimo navadno po latinski rečenici „Non multa, sed multum“: ne mnogo, ampak tisto bogato, potem prav pri Meštroviću preseneča množica samega dobrega. Ta človek neutrudnega dela, snovanja od zore do mraka, je tudi simbol vztrajnosti, svarilo vsem tistim, ki si vkljub božjim darovom lajšajo zemsko pot z nekoristno lenobnostjo in zato ne pridejo nikamor naprej. Meštrović je neprehno garal doma in — v emigraciji.

I. Meštrović

STEPINAC

delih Meštrovič zapustil hrvatskemu narodu kot dediščino, pa ne samo hrvatskemu narodu, ampak vsem narodom sveta, zaključuje svoj članek Kljaković.

KIPAR MEŠTROVIČ ODLIKOVAN

„Božja beseda“ verski mesečnik slovenskih katoličanov v Kanadi, ki izhaja v Torontu, je v svoji 6. številki aprila 1954 objavil naslednjo notico:

„Hrvatski kipar Ivan Meštrovič, ki ga nekateri imenujejo „največjega kiparja od časov renesanse“, drugi pa „modernega Michelangelola“, je bil odlikovan s kolajno za „krščansko kulturo“, ki jo vsako leto podeli „Assumption College“ v Windsorju, Ontario, in to „enemu izmed odličnih pobornikov za krščanske ideale“. Med odlikovanci prejšnjih let se navajajo med drugimi tudi pisateljica Sigrid Undset, filozof Jacques Maritain in socialni delavec Philip Murray.“

Tako kratka notica verskega glasila kanadskih Slovencev. Pripominjamo, da je Jacques Maritain danes vodilni francoski katoliški filozof, ki je bil profesor na katoliški univerzi v Parizu, po drugi vojni pa dolgo vrsto let francoski ambasador pri Vatikanu in je sedaj profesor filozofije na eni izmed jezuitskih univerz v Združenih državah. — Sigrid Undset pa je prav tako zelo znana med Slovenci, saj je njeno veliko pisateljsko stvaritev „Kristina, Lavransova hči“ izdala bivša Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Med drugo svetovno vojno je ta velika katoliška konvertitka ušla iz zasedene Norveške in je zadnja leta živela v Združenih državah.

IVAN MEŠTROVIČ:

Kristus in Samaritanka

UMETNIKOVA OSEBNOST

Meštrovič je o sebi podal celo vrsto izjav, da pojasni svoje umetnostne nazore in svoje gledanje na svet. Ker vemo, da bodo te misli zelo zanimale tudi naše prijatelje, zlasti sedaj ob tej veliki kulturni manifestaciji ob njegovi razstavi v Buenos Airesu, navajamo nekaj misli (radi pomanjkanja prostora na žalost le v omejeni meri) tudi v tem našem glasilu. Karlo Mirth je v Clevelandu obiskal Meštroviča in ga zaprosil za izjavo, ki je bila potem objavljena v „Hrvatski reviji“, ki izhaja v Buenos Airesu. Iz te izjave posnemamo:

MEŠTROVIČ O MARKSIZMU

„...marksizem sloni na teoriji, ki pravi, da gospodarski faktorji odrejajo politično, religiozno in

MEŠTROVIČEVA ŽIVLJENJSKA POT

Meštrovič je bil rojen 14. avgusta 1883 v Vrpolju, kjer so takrat njegovi starši začasno bivali; že čez eno leto so se z malim Ivanom vrnili na svojo kmetijo v Otavico pri Drnišu v Dalmaciji. Umetnikovi starši so se odlikovali po izredni naravni inteligenci in oče je svojega sina naučil brati in pisati. Do petnajstega leta je Meštrovič pasel očetove ovce, pri tem pa vedno bral in rezljal. Po dogovoru s kapetanom Grubešićem je dal oče potem sina v uk splitskemu kamnoseku Biliniću, a že čez leto dni ga je Grubešić spravil na Dunaj. Šestnajstletnega fanta brez šolske izobrazbe, v dalmatinsko narodno nošo oblečenega, je rektor zaradi izredne fantove ročnosti takoj sprejel na akademijo. Z Dunaja je čez dve leti peljala Meštroviča pot v Pariz in še po drugih središčih evropske umetnosti. Komaj 24-leten je leta 1907 že razstavljal na biennalu v Benetkah in v pariškem jesenskem salonu, kjer je bil deležen posebne Rodinove pozornosti. Leta 1910 je priredil veliko razstavo v dunajski Secesiji, ki je opozorila umetnostne strokovnjake

IVAN MEŠTROVIĆ:

Porod

vsega sveta na mladega 27-letnega kiparja epohalne kvalitete. Vsa velika mesta v Evropi in Ameriki so ga pričela vabiti, naj jim pokaže svojo umetnost.

Kot že svetovno znanega kiparja je zatekla prva svetovna vojna Meštrovića v tujini in prav on je bil najmočnejša opora južnoslovanski emigraciji v zapadnem svetu pri njeni akciji za osvoboditev narodov izpod habsburškega jeroštva. V teh letih je dobivala tudi vedno popolnejšo obliko grandiozna koncepcija kosovskega hrama, ki jo je razstavil že v Secesiji leta 1919 in ki je poglavitno delo mojstrove mladostne dobe. Po prvi svetovni vojni se je kipar vrnil v domovino. Zamisli kosovskega hrama mu niso dali uresničiti. V povojnem duhovnem kaosu se je Meštrović ves posvetil religioznemu kiparstvu in njegov Križani je postal simbol „bolečine naše dobe in njena prezgovorna pridiga“. V tridesetih letih potem zraste mojster v silaka plastične forme ob oblikovanju najglobljih človeških čustev, v prvi vrsti materinske ljubezni. Skoraj vso dobo med vojnami je bil rektor zagrebške umetnostne akademije, razstavljal je po vseh velikih mestih sveta, doživljal najvišja odlikovanja in priznanja, da je največji sodobni kipar na svetu.

Italijanska okupacija je našla Meštrovića v Splitu, kjer si je zgradil prelesten dom z delavnicami. Lahi so ga zaprli. Ko so ga izpustili, se je umaknil najprej v Švico in v Rim, pozneje v Ameriko, kjer deluje kot profesor sirakuške akademije in je obenem največja opora vsem borcem za svobodo njegove domovine in sosednjih dežel.

kulturno urejanje človeške družbe. Res je gospodarski faktor pri vsem tem važen. toda ni res, da bi bil on edini faktor pri tem razvoju. Tudi ni res, da bi bil gospodarski faktor vedno enako važen v zgodovini človeštva. Popolnoma neverjetno je, da bi kdaj prišlo do komunističnega raja na svetu. Marx je pri tem storil napako, ker ni vpošteval psihologije človeka... Dosedanji komunistični poskusi so pokazali, da gredo komunisti sami za tem, da v svojih državah okrepe lastni superkapitalizem, kjer je država edini kapitalist.“

Jugoslovanske komunistične oblasti so Meštroviću ves čas pošiljale emisarje, ki so ga v Titovem imenu vabili domov. Prihajali so mu pripovedovati, da „...mu ni treba izjaviti, da pristaja na režim v domovini, lahko bi celo podal izjavo, da se z njim ne strinja — gre samo zato, da se vrne.“ Režim je hotel izrabiti Meštrovićev ljubezen do rodni krajev in dejstvo, da bi se sedaj v tej visoki starosti (71 let je star) le rad vrnil domov. Toda Meštrović je vse te ponudbe odklanjal in pri tem navajal, da bi on ne mogel živeti “v

svobodi“, ko bi moral okoli sebe gledati, da je ves narod sazujnjen.

S tem v zvezi so tudi navajali, da je bilo čudno, da je Meštrović svoja dela v domovini „daroval“ Titu. Meštrović sam je Mirthu razlagal svojo oporoko, ki jo je pripravil. Izjavil je, da je oporoka napisana tako jasno, da je popolnoma vidno, da on svojih del, ki so v Jugoslaviji, ni daroval Titu in tudi ne Jugoslaviji, pa tudi ne „ljudski republiki Hrvatski“. V tej svoji oporoki je točno naročil izvršitelju oporoke, da svoja dela daruje hrvatskemu narodu, vsem pripadnikom tega naroda, tistim, ki žive doma, in tistim, ki žive v zamejstvu.

MEŠTROVIĆ IN KRŠČANSTVO

Univerza v Windsorju v Kanadi je podelila Meštroviću posebno odlikovanje za njegove stvaritve na polju krščanske umetnosti. Odlikovanje je bilo Meštroviću podeljeno na posebni slovesnosti, katere so se udeležili najuglednejši predstavniki katoliške Cerkve v Kanadi in zastopniki kanadske vlade. Ko se je zahvalil za to odlikovanje, je Meštrović v svojem govoru nanizal svoje misli o krščanstvu. Med drugim je izvajal:

„...Krščanska civilizacija se danes nahaja v borbi na življenje in smrt s silami posvetništva v raznih oblikah in stopnjah. Mnogo ljudi pri tem ne pomisli, da v svoji borbi za svoja načela krščanstvo brani pri tem tudi temelje demokratskega načina življenja. Kajti pojem dostojanstva vsakega človeka in enakost med vsemi ljudmi stoji in pade s krščanstvom, s tistim naziranjem, ki pravi, da je bil človek ustvarjen po božji podobi. Zato stoji danes Cerkev na čelu borbe proti tistim, ki napadajo človekovo svobodo.

...napravl sem Križanje, vrezano v les in ga poslal v domovino. To Križanje je danes v kapeli tam, kjer je Cerkev dnevno razpeta na križ. Glava te Cerkve, ki trpi, pa je kardinal Stepinac, moj rojak, moj dragi prijatelj, na katerega sem jaz in smo vsi Hrvati ponosni. Prepričan sem, da teh nazorov ne dele z nami samo vsi katoličani na svetu, ampak vsi tisti, ki so prave volje, pa naj žive kjer koli, in ki ljubijo svobodo duha. Varajo se tisti, ki so brez Boga in miru, pa se danes pripravljajo na to, da bi z orožjem zavzeli ves svet, če mislijo, da se bo drevo krščanstva posušilo. Ne — krščanstvo bo preživelo vsa nasilja, premagalo bo vse sile zla, kajti Tisti, ki je premagal smrt, bo premagal tudi tiste, ki zatirajo Njegov nauk.“